

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 17 maart 2024

De zeven hoofdzonden - Onmatigheid

Bart-Jan van Gaart

In de film *Pot au feu* die vorig jaar in de bioscoop draaide wordt de eerste 25 minuten nauwelijks iets gezegd. In een negentiende-eeuwse keuken zijn een man en een vrouw, geassisteerd door wat keukenhulpen, de heerlijkste gerechten aan het bereiden. Kaviaar gedrapeerd op verse oesters, kalfsrug, fricassée, tarbot in melk, rivierkreeften, alles begeleid door de voortreffelijkste sauzen en het water loopt je in de mond. Chefkok Eugénie is een ware tovenaars in de keuken van gastronom Dodin Bouffant, de man die ook haar geliefde is. Het verhaal is fictief, maar het is niet moeilijk om in Eugénie en Dodin, de beroemde koks Escoffier en Bocuse te herkennen. De kookboeken van beiden zijn een must have voor iedereen die van de Haute Cuisine Française houdt. Tournedos Rossini is een beroemd recept van Escoffier maar iedereen kent ook zijn desserts: Pêche Melba, Poir Belle Hélène en Crêpe Suzette.

Persoonlijk ben ik een groot liefhebber van de Franse keuken en speciaal van de in Frankrijk belangrijkste maaltijd van de week: *le déjeuner de dimanche*. Niet in een of ander chique restaurant, maar gewoon op het platteland aan een boerentafel bij vrienden. Zo'n maaltijd duurt maar liefst vijf uren waarbij de ene gang de andere opvolgt en wijnglazen op miraculeuze wijze nooit leeg raken. Uiteindelijk rol je naar huis. De straf voor de enorme kwantiteit voedsel en alcoholica laat niet lang op zich wachten, want je brengt de nacht zuchtend en steunend door. Om over een te wensen overlatende conditie de volgende morgen maar te zwijgen.

Het moge duidelijk zijn, we hebben het vandaag over de zesde van de zeven zogenaamde hoofdzonden, te weten gulzigheid, maar ik zou het liever onmatigheid noemen.

Voor degenen die de zeven hoofdzonden niet reeds in hun vroege jeugd kregen ingeprent, of niet bij andere diensten over de hoofdzonden aanwezig waren, noem ik ze even:

1. Hoogmoed - Deze ondeugd wordt ook aangeduid als trots, ijdelheid en arrogantie.
2. Hebzucht - Hebzucht kennen we ook als gierigheid.
3. Afgunst
4. Woede
5. Onkuisheid
6. Gulzigheid
7. Traagheid

Toegegeven, het zijn niet de meest fraaie eigenschappen, die hoofdzonden, maar het is bepaald niet moeilijk om evenveel ernstiger misdaden te vinden. Denk alleen maar even aan de Tien Geboden waarvan enkele wel terug te vinden zijn in eerdergenoemd rijtje.

Iemand zei eens: alle zonden, misstappen en misstanden zijn terug te brengen tot één vergrijp: diefstal. Bij eigenlijk alle zonden is het zo dat je een ander iets onthoudt waar diegene recht op heeft. Wie moordt, steelt iemands leven. Wie een relatie aanknoopt met de partner van een ander, steelt die partner, enzovoort.

Maar gulzigheid, is dat nou zo'n vreselijke zonde? Genieten van een goede maaltijd, rijkelijk overgoten, in gezelschap met goede vrienden? Wat is daar mis mee? Misschien dat we ons lichaam mishandelen en dus zondigen tegenover onszelf. Maar verder?

Even terzijde, ik heb Huub Oosterhuis één keer rood aan doen lopen van het lachen, toen ik aan het eind van de laatste dienst van het seizoen, de 'heel de Ekklesia bakt'-tafel met heerlijkheden had gezien en deze aankondigde met de woorden van zijn vertaling van Psalm 139 vrij: 'Mijn God wat een machtig geheel!'

Nog een uitstapje voordat ik mij werkelijk op het hoofdthema van vandaag ga toeleggen: God schiep de wereld in zes dagen en zag dat het goed was. Op de zevende dag rustte hij. Maar op de achtste dag of de negende, zag hij de mens, Adam, rondscharrelen in die tuin en dacht: dat is niet goed. Eén mens alleen, dat is eenzaamheid, zelfgenoegzaamheid misschien. En hij schiep, Godzijdank, de vrouw en eerst toen werd Adam (mens) man.

Ik weet niet hoe het u vergaat, maar ik denk soms dat God nog wel wat extra verbeteringen had kunnen aanbrengen. Hoe bestaat het dat veel van wat wij als lekker ervaren, niet goed voor ons is, terwijl dat wat goed en gezond is, vaak niet als buitengewoon lekker ervaren wordt. Als een dieet om af te vallen zou bestaan uit saucijzenbroodjes, crème brûlée, gebak, patat, kroketten, hamburgers en meer van die vettigheid of zoetigheid, dan zou iedereen graatmager zijn.

Maar nu ons thema: gulzigheid of onmatigheid. Het lijkt op het eerste gezicht een vorm van pekelzonde, zeker geen hoofdzonde, maar toch is het dat wel. En zelfs kunnen we het kwalificeren als een vorm van diefstal. Immers alles wat in onze lekkerbekken verdwijnt wordt anderen onthouden. Hebben die anderen zelf ook de beschikking over een overvloedig aanbod aan voedsel, dan is er niets aan de hand, maar wij allen weten dat dat zo niet is. Toen ik een kind was en mijn bord niet leeg wilde eten zeiden mijn ouders: denk eens aan die arme kinderen in Biafra. Daar heerste toen hongersnood. Ik, bijdehandje, repliceerde: stuur het dan op! Maar dat is natuurlijk geen werkbare oplossing.

We hoorden een verhaal uit 2 Samuël, aangevuld door Huub Oosterhuis, over een rijke die het niet over zijn hart kan verkrijgen om een van zijn eigen schapen of runderen te slachten en te bereiden om een gast een maaltijd voor te zetten, maar die zijn slaaf opdracht geeft om het lam van een arme, die niets anders heeft dan dat ene lam, te stelen en dat te bereiden. Een aantal hoofdzonden komt hier samen: hoogmoed, hebzucht, afgunst en ja, ook gulzigheid of onmatigheid. Allemaal eigenschappen die wij afkeuren of veroordelen als wij ze herkennen in anderen. Wij identificeren ons moeiteloos met die arme, voelen empathie met hem en afgrijzen over de misdaad van die rijke man Maar, beste vrienden, of wij het ons bewust zijn of niet: feitelijk zijn wij de rijke man. Immers ons voedingspatroon is overmatig, zo overmatig dat er een hele industrie aan sportscholen, afslankmiddelen, diëten en dieetboeken voor nodig is om onze onmatigheid te bedwingen. En dit alles terwijl bijna 10 procent van de wereldbevolking ondervoed is en 30 procent regelmatig te weinig voedsel tot zich kan nemen.

Over onmatigheid nog wat andere getallen: leden van de wereldwijde elite bezitten per persoon meer dan 2,7 miljoen dollar. Van de resterende 52 procent is bijna de helft (46 procent) in handen van de rijkste 20 procent van de wereldbevolking. De overige 80 procent van de wereldbevolking moet de resterende 5,5 procent van de rijkdom onderling verdelen.

Of nog wat concreter uit de onverdachte bron van Oxfam/Novib: volgend jaar bezit de 1 procent superrijken meer dan de rest van de wereld bij elkaar. Tegelijkertijd moeten meer dan een miljard mensen rond zien te komen van een euro per dag of minder. In 2010 hadden de 388 rijkste mensen evenveel bezit als de onderste helft van de wereldbevolking bij elkaar, in 2014 is het aantal superrijken dat evenveel bezit verkleind tot 80. Dankzij belastingontwijking zijn de superrijken meer dan ieder ander in staat hun vermogen te laten toenemen. Dat remt de economische groei voor alle andere aardbewoners.

Het is hetzelfde liedje dat al bijna zo oud is als de mensheid zelf: de rijken worden rijken, ten koste van de armen die steeds armer worden. Bijna zo oud als de mensheid zelf, want de eerste bewoners van onze Lage Landen, waren jagers/verzamelaars. Zij leefden van wat het land hun te bieden had, reserveerde geen territorium voor zichzelf en leefde in vrede met andere clans in hun buurt. Pas toen iemand besloot gewassen te verbouwen op een stuk omheind land waarvan hij zei dat het van hem was, en anderen dat erkenden, ging het mis in de wereld en ontstond er een epigenetisch proces van mijn en dijn.

En nu zijn wij zover gekomen dat wij het geluk hebben geboren te zijn en te mogen wonen in fort Europa met rijkdom en overvloed. En al wie klopt aan onze poorten op zoek naar ook wat welstand en geluk, noemen we gelukzoekers die we buiten de deur moeten houden. Maar goed beschouwd: als ze binnen weten te komen, stelen ze dan van ons, of stelen wij nu van hen? Reserveren wij voor onszelf een overvloed die niet alleen voor ons, maar voor ieder menskind bestemd is? Is verdeling van welvaart wereldwijd geen heilige plicht en wordt de onwil om dat niet te doen niet terecht de hoofzonde van de onmatigheid genoemd?

En wie denkt dat dat vervelend is voor hen die niet het geluk hebben om in Europa of Noord-Amerika geboren te zijn of te wonen, maar dat het onze tijd wel zal uitdienen, komt bedrogen uit. De bevolking van Afrika zal rond 2050 verdubbeld zijn en rond 2100 nog eens. De verklaring is simpel: kinderen zijn de oudedagsvoorziening voor hun ouders, net zoals dat tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw in Nederland het geval was. Hoe meer kinderen, hoe meer kans op een levenswaardig bestaan als je niet meer in je eigen inkomen kunt voorzien. En als die bevolking van Afrika, en overigens ook van Azië, zo enorm toeneemt en die continenten nu al moeite hebben om iedereen van voldoende voedsel te voorzien, waar denkt u dan dat ze het gaan halen?

Heel de geschiedenis leert dat kansenongelijkheid, een ongelijke verdeling van welvaart en voedsel, tot catastrofes leidt. Nu nog zien we een catastrofe in slomotion, maar die zal accelereren en zoals altijd uitbarsten in revolutie en oorlog. Onze onmatigheid ligt als een strop om onze steeds dikker wordende nek.

Is er geen hoop, geen woord dat redt? Of zoals de zoon van de arme in ons verhaal aan zijn vader vraagt: 'Vader, hebt gij geen woord?' De vader antwoordt: 'Vergeet niet!' En we hoeven niet te vergeten. Met grote regelmaat worden we gewaarschuwd: in boeken als bijvoorbeeld van de Franse econoom Thomas Piketty, of het net verschenen *Onbeschaafde ongelijkheid* van Jan van Eeden. En niet te vergeten het boekje *Elite gezocht* van Ruben van Zwieten en Sander Schimmelpenninck, beiden toch geen verzakers van de geneugten des levens. Maar zij allen waarschuwen ons dat het echt anders moet. Dat als wij niet bereid zijn om tot een eerlijker verdeling van welvaart over te gaan, nationaal en mondiaal, wij een dure rekening zullen moeten gaan betalen.

Mijn vriend en inspirator Aurelius Augustinus (354-430), belangrijkste kerkvader, leefde in de tijd dat het West-Romeinse Rijk op zijn laatste benen liep. Het ging aan zelfgenoegzaamheid ten onder en werd onder de voet gelopen door vreemde volkeren die uit verre oorden optrokken om een graantje mee te pikken uit de rijkge vulde Romeinse ruif. De parallel met onze tijd dringt zich op. In 410 werd Rome ingenomen door de Visigoten. Een gebeurtenis die 9/11 moet hebben overtroffen. In 430 toen Augustinus lag te sterven, werd de stad waarover hij bisschop was, het Noord-Afrikaanse Hippo, belegerd door de Vandalen die het direct na zijn dood zouden innemen. De wereld die Augustinus gekend had was tot een einde gekomen. Uit zijn geschriften blijkt dat hij dit voorzag en ervoor waarschuwde. Augustinus' bekendste werk is misschien wel *Belijdenissen*, waarin hij zijn zielenroerselen blootlegt. Het boek wordt ook wel gezien als de eerste autobiografie. In het boek onderzoekt Augustinus zijn diepste drijfveren. En over gulzigheid gesproken: hij vertelt eerlijk over zijn verslavingsgevoeligheid, en hoe moeilijk het is om het goede te doen. Dat ondanks het feit dat je precies weet wat je zou moeten doen, het vrijwel onmogelijk om dat vanuit pure wilskracht te doen. Augustinus' punt is: je hebt daarvoor een zetje van buitenaf nodig. Van de medemens, of misschien van God. Het is genade.

Dat geeft ons ook allemaal een grote verantwoordelijkheid om anderen dat zetje te geven. Dat kan als we stil durven worden, en onze eigen onvolmaaktheid inzien - net zoals Augustinus dat deed. Wanneer je inziet en erkent dat je zelf niet volmaakt bent, zet je een ander ook in diens kracht.

Maar het belangrijkste boek dat ons zou moeten inspireren om een andere weg in te slaan, is wat voor ons het boek der boeken is: de bijbel. Het is vanaf deze plek al duizend maal gezegd en het zal nog ontelbare malen gezegd worden in allerlei varianten: de hoofdboodschap, het voortdurend refrein van deze verzameling boeken is: als zijn ten dienste staat van hebben, dan loopt het slecht met ons af; als hebben ten dienste staat van zijn, dan zal het ons goed gaan. Hebben, dat zijn de vleespotten van Egypte. Hebben is verslavend, knechtend. Zijn, dat is: heb lief de vreemdeling die is als jij. Zijn brengt werkelijke groei, niet alleen economisch, maar ook sociaal en mentaal.

We bevinden ons in de veertigdagentijd, vastentijd heette dat vroeger. Tijd van minder om ons voor te bereiden op nieuw begin. Welk nieuw begin? Geen opstand, maar opstanding. Opstanding uit doodoenerij en drogredenering. Opstaan uit gemakzucht en zelfgenoegzaamheid. Opstaan tot recht en gerechtigheid en brood en waardigheid en liefde voor ieder mensenkind. Pas als ieder krijgt wat hem of haar toekomt, pas als de vrijheid van de een die van de andere niet beperkt, zal er vrede zijn op deze wereld. Alstublieft: in het belang van ieder mensenkind, maar ook uit welbegrepen eigenbelang: geniet met mate, maar vooral laat allen, ieder mensenkind, meegenieten, wie ook, waar ook.